TAJRIBA DALASIDA SIZOT SUVLAR SATHI VA UNING MINERALLASHGANLIK DARAJASI

UDK: 63.631

Shimbergenova Gulzina Jaksilikovna

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti тадқиқотчиси

Kirish Bugungi kunda dunyoda 160 million gektar ekinlar ekiladigan maydonlarga sho‘rlanish darajalari turlicha ta’sir ko‘rsatib, yil davomida 1,5 million gektar maydonlar agrar sohada yaroqsiz holatga kelmoqda. Qurg‘oqchilik va iqlim o‘zgarishi tufayli chorva mollariga yem-xashak yetishmasligi tufayli dunyo bozorida go‘sht va go‘sht mahsulotlarining narxi keskin ortishi kuzatilmoqda.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi sharitida chorvachilik fermer xo‘jaliklarida tuproqni organik moddalar bilan boyitish, meliorativ holatini yaxshilash, sho‘rlanishni kamaytirishga qaratilgan agrotexnik tabirlarni qo‘llash, ozuqa ekinlarini yetishtirish, em-xashak ekinlarining sug‘orish agrotexnologiyasini ishlab chiqish va yuqori ko‘kat massasini olish hamda aholini arzon go‘sht va go‘sht mahsulotlari bilan ta’minlash uchun chorvachilik sohasining to‘yimli yem-xashak bazasini mustaxkamlashga doir ilmiy-tadqiqot ishlarini o‘tkazish dolzarbdir.

Paxtachilik ITI ning Oqqovoq stansiyasida 1973-1975 yillarda sudan o‘ti beda bilan qo‘shib ekish agrotexnikasi o‘rganilgan. Ekinlar don-o‘t ekadigan seyalkada 3 aprelda tor qatorlab ekilgan. Sudan o‘tining ekish me’yori 16 kg, bedaniki 24 kg/ga deb belgilangan. Qo‘shib ekishda komponentlarning ildiz tizimini rivojlanishi o‘rganilgan, tuproqda organik moddalarni to‘planishi aniqlangan. Tajribaning birinchi yili ang‘iz qoldiqlari eng yaxshi variantlarda 23,51 s/ga, ildiz qoldiqlari 84,54 s/ga, shu jumladan, sudan o‘ti ildizi - 74,59 s/ga, beda ildizi - 9,40 s/gani tashkil qilgan. Tajribaning 2-3 yillari faqat beda ildizi tashkil qilgani uchun umumiy ko‘rsatkichlar kamaygan [1; b.1-58.; 2; b.32-35.; 3; 49-51-b].

Tadqiqot usullari: Tadqiqot o‘tkazish jarayonida dala tajriba ishlarida tuproqning agrofizik, agrokimyoviy xususiyatlari va o‘simlikda fenologik kuzatuvlar O‘zPITIning “Dala tajribalarini o‘tkazish uslublari”, “Методы агрофизических, агрохимических и микробиологических иследований в поливных хлопковых раёнах” uslubiy qo‘llanmasidan foydalanilgan holda olingan ma’lumotlarning variatsion – statistik taxlili B.A.Dospexovning “Методика полевого опыта” uslubi asosida tahlil qilingan.

Tadqiqot natijalari. Tajriba dalasida sug‘orishning sizot suvlari mnineralizatsiyasiga ta’siri 2023 yil jo‘xorining “Daulet” navi bo‘yicha variantlar kesimida sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan bo‘yicha vegetatsiya davri boshida, Cl (xlorid) 0,261g/l; HCO_3 (gidrokarbonat) 0,241g/l; va SO_4 (Sulfat) 0,992g/ hamda quruq qoldi, hisobida 2,921g/l. Tajriba dalasida vegetatsiya davri oxiriga kelib Cl (xlor) va quruq qoldiqqa nisbatan farqi sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 65-65-60% tartib bo‘yicha Cl -0,017; quruq qoldiq hisobida +0,457g/l farq bo‘lgani aniqlangan. 2-variantda sug‘orish oldi tuproq namligi ChDNSga nisbatan 70-70-60% tartib bo‘yicha Cl -0,025; va quruq qoldiq hisboti +0,061g/l sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 75-75-65% tartib bo‘yicha Cl (xlor) -0,029g/l; va quruq qoldiq hisobida +0,133 g/l bo‘lgani aniqlangan.

Tajriba dalasida ekilgan sudan o‘tining “Chimbayskaya yubileynaya” variantlar kesimida 4,5,6 variantida Cl (xlorid) 0,248g/l; HCO3 (gidrokarbonat) 0,229g/l; va SO4 (Sulfat) 0,979g/ hamda quruq qoldi, hisobida ,2,917g/l. Hamda vegetatsiya oxiriga kelib amal davri boshiga nisbatan farqi 4- variant bo‘yicha sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 65-65-60 % tartib bo‘yicha Cl (xlor) -0,019g/l va quruq qoldiq hisobida +0,297g/l. 5-variantda sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 70-70-60 % tartib bo‘yicha Cl (xlor) -0,014 g/l, quruq qoldiq hisobida +0,272g/l. 6-variantda

sug‘orish oldi tuproq namligi ChDNSga nisbatan 75-75-65% tartib Cl (xlor) -0,021 g/l va quruq qoldiq hisobida +0,284 g/l bo‘lgani aniqlangan.

Tajriba dalasida ekilgan Afrikaqo‘nog‘ining “Xashaki-1” navi bo‘yicha variantlar kesimida 7,8,9 variantida amal davri boshida Cl (xlorid) 0,251g/l; HCO3 (gidrokarbonat) 0,242g/l; va SO4 (Sulfat) 0,968g/ hamda quruq qoldi, hisobida ,2,902g/l. Tajriba dalasida vegetatsiya davri oxiriga kelib CI (xlor) va quruq qoldiqqa nisbatan farqi sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 65-65-60% tartib bo‘yicha Cl -0,007; quruq qoldiq hisobida +0,419 g/l farq bo‘lgani aniqlangan. 8-variantda sug‘orish oldi tuproq namligi ChDNSga nisbatan 70-70-60% tartib bo‘yicha Cl -0,004; va quruq qoldiq hisboti +0,454g/l sug‘orish oldi tuproq namligi cheklangan dala nam sig‘imiga nisbatan 75-75-65% tartib bo‘yicha Cl (xlor) -0,016g/l; va quruq qoldiq hisobida +0,442 g/l bo‘lgani kuzatilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

Nurmatov Sh, Mirzajonov Q, Avliyoqulov A, Bezborodov G. Dala tajribalarini o‘tkazish uslublari. Uslubiy qo‘llanma, O‘zPITI. 2007., B-1-58

Бодров Н.М. Сравнителная эффективност хлопковых севаоборотов с тремя и двумя полями кормовых култур. Труды СоюзНИХИ, выпуск XXV 1973, s.32-35

Xojasov A.S., Reyimov N.B., Hamidullayev J.U., Allaberganov T.D., Srashova G.A. “Turli sug‘orish usulida urug‘lik bedaning o‘sishi va rivojlanishi” O‘zbekiston agrar fani xabarnomasi №3(21) 2005y., B. 49-51.